

Tijdschrift voor Gregoriaans

Tijdschrift voor Gregoriaans
Verschijnt 4 keer per jaar
Jaargang 13, februari 1988

Contactorgaan van de Stichting "Amici Cantus
Gregoriani".

Redactie: Zr. Marie-Louise Egbers, Wim Mahieu,
Ton Tromp, Ike de Loos, Rien Roggeveen

Redactie : Catharinastraat 35, 4811 XE Breda

Secr. en adm. : Torenhoeckstraat 14, 5056 AN Berkel-
Enschot

Abonnement f 25,-- per jaar over te maken op rek.nr.
42.06.65.323 van de AMRO-Bank te Geldrop t.n.v.

H. Berkers.

Giro van de bank 10.65.135.

Druk: Drukkerij van Stiphout bv - Helmond

De Stichting "Amici Cantus Gregoriani" is een kring
van mensen die zich verbonden weet met het Gregori-
aans en door een jaarlijks terugkerende bijdrage de
verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op
het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk
maakt.

Inlichtingen op het redactie-adres.

Losse nummers (ook van oude jaargangen): f 7,50 per
stuk.

Auferstehung

Graduale von Matteo di Terranovam um 1516

Nagekomen bericht.

De Schola van de Norbertijnenabdij te Grimbergen (B.) viert 8 mei 1988 haar 20-jarig bestaan.

Ter gelegenheid van dit heugelijke feit zal de Hoogmis om 10.00 uur worden verzorgd door dit koor plus een zestal andere bevriende schola's.

Voor de bezoekers zullen er tevens touristische mogelijkheden worden gecreëerd.

De dag wordt afgesloten met de Vespers om 17.00 uur.

Vanwege vriendschappelijke betrekkingen tussen Grimbergen en de Stichting A.C.G. overweegt laatstgenoemde, bij voldoende belangstelling, iets te organiseren, om zodoende U in de gelegenheid te stellen aanwezig te zijn in Grimbergen. U kunt zich daarvoor melden bij het secretariaat: Torenhoekstr.14, 5056 AN - Berkel-Enschot - tel. 013-331094.

Red.

VAN DE REDACTIE

Ongeveer anderhalf jaar geleden werd het Tijdschrift voor Gregoriaans vernieuwd. Er kwamen langere artikelen, meer artikelen, waar mogelijk van een hoger niveau dan vroeger. Eén punt van kritiek kwam echter telkens terug: voor veel lezers was het lettertype te klein. De redactie heeft geprobeerd dit probleem te ondervangen en hopelijk is het gelukt!

Wat de inhoud van deze aflevering betreft blikken we vooruit naar de Veertigdagentijd. Zuster Benedicta Meulenberg OSB en zuster Marie-Louise Egbers geven een uiteenzetting over de eerste zondag ervan in de liturgie. In de rubriek koorpraktijk schrijft zuster Marie-Louise over de Introitus en de Tractus van deze zondag.

Fred Schneyderberg buigt zich over de handschriften en geeft in de betreffende rubriek zijn bevindingen. De organist Kees Stickers bespreekt zijn opvattingen over het begeleiden van het gregoriaans.

Tenslotte vestigen wij uw aandacht op de studiereis van de Amici, die dit jaar als doel heeft: de abdij van St. Wandrille. De illustraties in deze aflevering geven alvast een indruk.

○ Saint-Wandrille

Quadragesima

We schrijven het jaar 840 (1), en wel de eerste zondag van de veertigdagentijd in Rome. De strakblauwe hemel kondigt op deze februarimorgen reeds iets van de lente aan.

De deuren van de St. Jan van Lateranen staan wijd open en op het pad naar de hoofdingang schrijdt een plechtige processie in de richting van de kerk.

Aan het hoofd van de stoet loopt Paus Gregorius (2), achter het stationale processiekruis. Zo gauw hij de kerk binnentreedt, klinkt de introitus "Invocabit me".

Deze basiliek, de moederkerk van Rome, werd gekozen om het plechtige begin van Quadragesima te vieren. (3) Wanneer we hem straks verlaten, weten we dat we er terug zullen keren om de instelling van de H. Eucharistie te gedenken op Witte Donderdag. Twee dagen later brengen we er de lange Paasnacht door; hoofdzakelijk in de kerk zelf, maar ook in het er naast gelegen Babtisterium van keizer Constantijn voor de doopplechtigheid.

De San Giovanni die we nu binnentreden onder het zingen van de introitus-antifoon en psalm, kreeg zowel de Doper als de Evangelist als patroonheilige. Dat gebeurde onder het pontificaat van Paus Gregorius de Grote (4), terwijl de kerk er al stond in het jaar 314.

Quadragesima, de veertigdagentijd vóór Pasen, is een heel bijzondere periode. Het is de tijd van christelijke ascese, van bijzondere gerichtheid op God en het goede, om de grote heilsdaad van Christus - zijn sterven en verrijzen - in de juiste gesteldheid te kunnen vieren.

We gaan met de Heer en St. Jan de Doper de woestijn in, om straks met Pasen, herboren, opnieuw gedoopt te worden.

De liturgie van deze dag is heel oud en thematisch zeer sterk. Psalm 90 (5), (de tekst van alle! gezangen) en de beproevingen van Jezus in de woestijn (Evangelie) staan centraal. De drie synoptici beginnen hun verhaal met de vermelding dat Jezus door de Geest naar de woestijn wordt gevoerd. Mattheus en Lucas vertellen ons dan over die beproevingen. Wanneer de duivel Jezus boven op de tinnen van de tempel plaatst, haalt hij de psalmverzen aan, die centraal staan in het Graduale: Aan zijn engelen heeft God aangaande U bevolen, dat zij U behoeden op al uw wegen. Op de handen zullen zij U dragen, opdat Gij uw voet niet zult stoten aan een steen. (v. 11-12).

De traditie heeft deze psalm altijd in verband gebracht met dit evangelie, b.v. Eusebius. (6) Hij schrijft het volgende:

"Deze psalm voorspelt de bekoring van Christus in de woestijn, het terrein van de wilde beesten. Al kon hij ook toegepast worden op iedere mens die voor Christus strijdt, hij geldt toch allereerst voor de menselijke natuur, die door het Woord volledig is aanvaard. Deze Mens, die geheel door het Woord is opgenomen, en die tot toevlucht had de kracht van het Woord zelf, Hij woonde werkelijk onder de bescherming van de Allerhoogste."

Zo vormen deze psalm en het evangelie een tweeluik dat verwijst naar het centrale mysterie: de overwinning op het kwaad, Pasen!

Ook Noach heeft de bescherming van de Allerhoogste ondervonden, zoals de eerste lezing van het B-jaar ons vertelt. In de tweede lezing legt Petrus dan heel

diepzinnig een verband tussen het water waarop de ark dobert en het water van de doop. En zo verwijst de liturgie van deze zondag in de St. Jan van Lateranen al naar die andere zondag - dé dag, de "haec dies" - zodat wij, wanneer we de kerk verlaten, nog even een blik werpen op het mooie Babtisterium van keizer Constantijn.

Terug naar psalm 90.

Zoals gezegd hebben de gezangen enkele verzen van deze psalm als tekst. De lange tractus bestaat zelfs, op drie verzen na, uit de hele psalm.

De traditie heeft deze psalm altijd naar voren gehaald op "duistere" momenten: Zo baden de Joden hem bij een overledene; de Orthodoxie in het middaguur om de accedia (de middagduivel) te verdrijven; en kent de Romeinse Kerk hem als completenspsalm, om de donkere nacht vertrouwvol in te gaan.

De oud-Christelijke traditie bad de psalmen altijd Christologisch (zie Luk. 24:27) d.w.z. òf Christus zelf is aan het woord, òf de psalm wordt gezien als tot Christus gericht, òf datgene wat in de psalm verwoord wordt, is in Christus vervuld.

Om die reden vinden we dan ook in het Nieuwe Testament teksten die men in verband kan brengen met een psalm. We laten nu een lijstje volgen met dergelijke voorbeelden, uitgaande van psalm 90:

vers	4	:	Mt. 23:37	:	de Kloek
"	7	:	II Kor. 6:7		
"	11	:	zie evangelie van vandaag.		
"	12	:	Op handen dragen, drukt verering uit. Denk daarbij aan het Nederlandse gezegde.		
"	13	:	I Petr. 5:8; de leeuw.		
		:	Nieuw-Testamentische teksten werken dat beeld verder uit.		
"	15	:	Joh. 12:28		
"	16	:	Luk: Simeon		

Het feit, dat de vasten een 40-daagse periode is, vindt ook zijn wortels in de bijbel. Ook Jezus maakte een woestijnperiode van 40 dagen door.

Woestijn - vasten - bezinning zijn bijbels gezien synoniem.

Maar Jezus is niet de enige en ook niet de eerste die ons dit voorbeeld geeft. Vele grote figuren en vele belangrijke gebeurtenissen maken ons dat getal 40 steeds weer opnieuw duidelijk. Het heeft altijd te maken met de voorbereiding op een taak, die heel wezenlijk ingrijpt in het leven:

Op de 40e dag opent Noach in Gen. 8:6 voor het eerst een venster van de ark.

Hand. 7 ziet het hele leven van Mozes in perioden van 40 jaar. Num. 14:33 vertelt ons over een 40 jaar durende woestijnperiode van het Joodse volk. Ex. 24:12 laat Mozes in die woestijnperiode 40 dagen op de Sinai verblijven.

Het koningsschap van Saul zowel als van David duurde 40 jaar, zegt II Sam. 5:4.

En ook de tocht van Elia naar de Horeb besloeg, volgens I Kon. 19:8 40 dagen.

De kerk stelt ons in een periode van 40 dagen in de gelegenheid "het kwaad te overwinnen", om op Pasen met de Heer het nieuwe leven binnen te gaan.

Verder lopend kijken we nog één keer om ...

Een heilzame 40-dagen-tijd!

Zr. Benedicta Meulenberg OSB
Zr. Marie-Louise Egbers

Noten

- 1 Het jaar 840. Een willekeurig gekozen jaartal in de 9e eeuw, omdat in de 8e eeuw de laatste statiekerken werden geregeld.

2. Paus Gregorius de IV van 828 tot 844.
3. Het plechtige begin: Pas in 1091 bepaalt Paus Urbanus II, dat alle geestelijken en leken op Aswoensdag de as ontvangen in tegenstelling met de periode daarvóór. Alleen degenen die openbare boete moesten doen, ontvingen op deze dag in een plechtigheid, voor hen bestemd, de as.
4. Paus Gregorius de Grote (I) van 592 tot 604.
5. Psalm 90: de telling is volgens de Vulgaat, omdat die in het Graduale Romanum gebezigd wordt.
6. Eusebius van Caesarea, van 265 tot 339.
Kerkgeschiedschrijver. Schreef ook apologetische en exegetische werken over de bijbel.

Toegangspoort voor de bezoekers. (De Pelikaan er boven is het symbool van Christus) Hier binnen gegaan bevinden we ons op het terrein van de abdij ...

Dominica prima Quadragesimae

Ps. 90, 15, 16 et 1

IN. VIII
RBCKS

I

Nvo-cá-bit mē, et ē-gō ēxáu-di-ām ē-
ūm: ē-ri-pi-am ē-um, et glo-ri-fi-cá-bo
ē-ūm: longi-tú-di-ne di-é-rum a-dimplé-bo
ē-um. Ps. Quī há-bi-tat in adiu-tó-ri-o Altíssimi,
in pro-tecti-óne De-i cae-li commo-rá-bi-tur.

L40
E 99

"Hij zal mij aanroepen en Ik zal hem verhoren. Ik zal hem bevrijden en hem verheerlijken: met lengte van dagen zal ik hem vervullen."

Hoe we de introitus-antifoon ook in zinnen indelen, het is duidelijk dat alles heenwijst naar het melodisch hoogtepunt "glorificabo". Dit gebeurt via de steeds zich herhalende intonatie, weliswaar gevarieerd:

- in-vo-ca.....sol-fa.....sol- -do
- et e-.....la-fa-sol.....sol-la-do
- e-ri.....la-fa-sol.....sol- -do
- et glo-ri.....sol-la.....sol-la-do

Daarna houdt de dominant als duidelijke tenor de melodie in zijn hoge tonale grens vast, uitdeinend op "longitudinedierum": lengte.....van dagen. Dit vraagt van het koor, deze antifoon vanaf "eripiam" als één groot muzikaal geheel de kerk in te zingen. Tekst en melodie vormen daarbij een schitterende eenheid.

Voor bezitters van het Graduale Triplex wijzen we nog op het volgende:

Het hoogtepunt van "glorificabo" mag volgens Einsiedeln en Laon fijn breed uitgezongen worden. Een percussie op de tweede do, voorzichtig en licht gezongen, kan het geheel verfraaien. Tenslotte: wanneer we de twee maal salicus op "adimplebo" naar de laatste noot toezingen, zien we vanuit "longitudine" een duidelijke melodische lijn oplichten naar de cadens toe:

"longitudine dierum, adimplebo eum"
do.....si.....la...sol

Bestaat een graduale uit een respons voor de schola, dat vóór en na het vers voor de solist wordt gezongen (a-b-a-structuur), bij een tractus is er van een respons of antifoon (zoals b.v. bij een introitus) geen sprake. Dom Ferretti spreekt dan ook in zijn "Esthétique Gregorienne", pag. 133, van een "ononderbroken psalmodie". Deze bestaat uit fomules in sol en re.

De gemeenschappelijke elementen van deze twee typen zijn de volgende:

- De melodie van het eerste vers begint met een specifiek wijdse intonatie-formule. Deze herhaalt zich

dus niet in de andere verzen.

- Het laatste vers sluit af met een rijke melismatische formule - op de manier van een coda - die zich hecht aan de laatste lettergreep of lettergrepen van genoemd vers.

Op de manier, waarop deze coda zich ontwikkelt, geeft zij aan het hele stuk een duidelijke conclusie en een definitieve rust.

- Beide typen hebben een dubbele tenor, maar in de Gregoriaans klassieke periode had het sol-type drie tenors: sol-si-do. Langzaamaan verdween de si en werd deze vervangen door de do.
- De verzen kunnen meer dan één mediant hebben.

De tractus in re-plagaal (2e modus) is zeer rijk aan formules en daardoor minder eenvoudig dan het type sol-plagaal (8e modus).

Oorspronkelijk werd de tractus door een solist gezongen. Dit verklaart dan ook het zo rijk versierd zijn van de psalmodische formules.

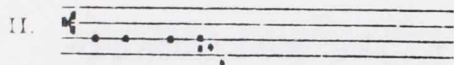
We laten nu het schema volgen van de 2e modus-tractus. Ook "Qui habitat" van de 1e zondag van de vasten is hierin opgenomen.

Misschien kunnen een paar opmerkingen vooraf dienstig zijn:

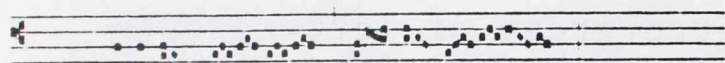
Opvallend is de regelmatige opeenvolging van midden-cadens (m.c.) a - m.c.b. - slotformule; en de gevarieerde intonaties en voortzettingen. M.c.b. heeft een duidelijke psalmodische structuur.

Zowel de intonatie - als eindformule is zeer gevarieerd.

Zr. M-L. Egbers

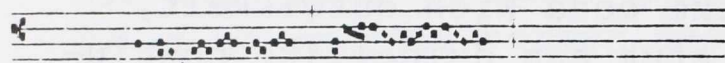

intonatie

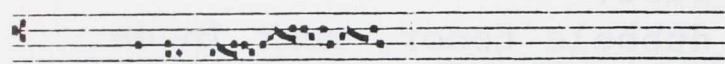

V. 1. Eripe me, Dó-mi-ne,

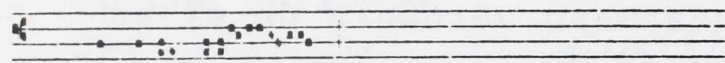
plus voortzetting op
verschillende teksten

V. 1. De-us, Deus meus

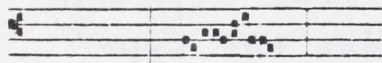

V. 1. Dómi-ne, exaudi

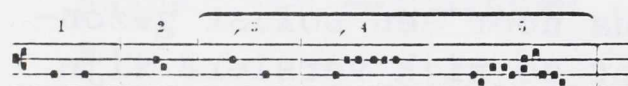

V. 1. Qui habi-tat in adjutório

CADENCE MÉDIANE A.

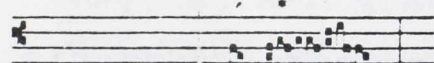

middencadens A

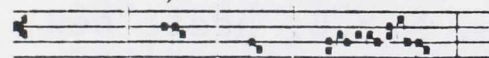
li-	be-	ra-bo	e-	um :
ad-	sa-	lu-tis	me-	ae :
depre-	im-	ple-bo	e-	um :
ca-	buntur	o-	mnes,	

op verschillende teksten ...

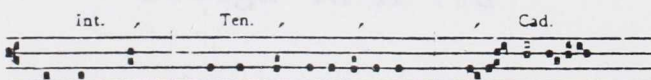
ab hómine	ma-lo
sicut ser-	pentes
de manu pecca-	tó-ris

en varianten

ve-	nán-	ti-	um
in	té-	ne-	bris
in sancto	há-	bi-	tas
et salvi	fá-	cti	sunt
conspe-	xé-	runt	me

CADENCE MÉDIANE B.

salvum fá-	ci-at	e-	um
in te	spe-ra-	vé-	runt
u-ni-vér-	sum semen	Ja-	cob
ob-um-	bra ca-put	me-	um
lo-cu-	ti sunt	lá-bi-	is
oppro-	bri-um	hó-mi-num	
juxta i-	ter	scan-da-lum	

middencadens B

- - - - - slotformules
(niet laatste vers)

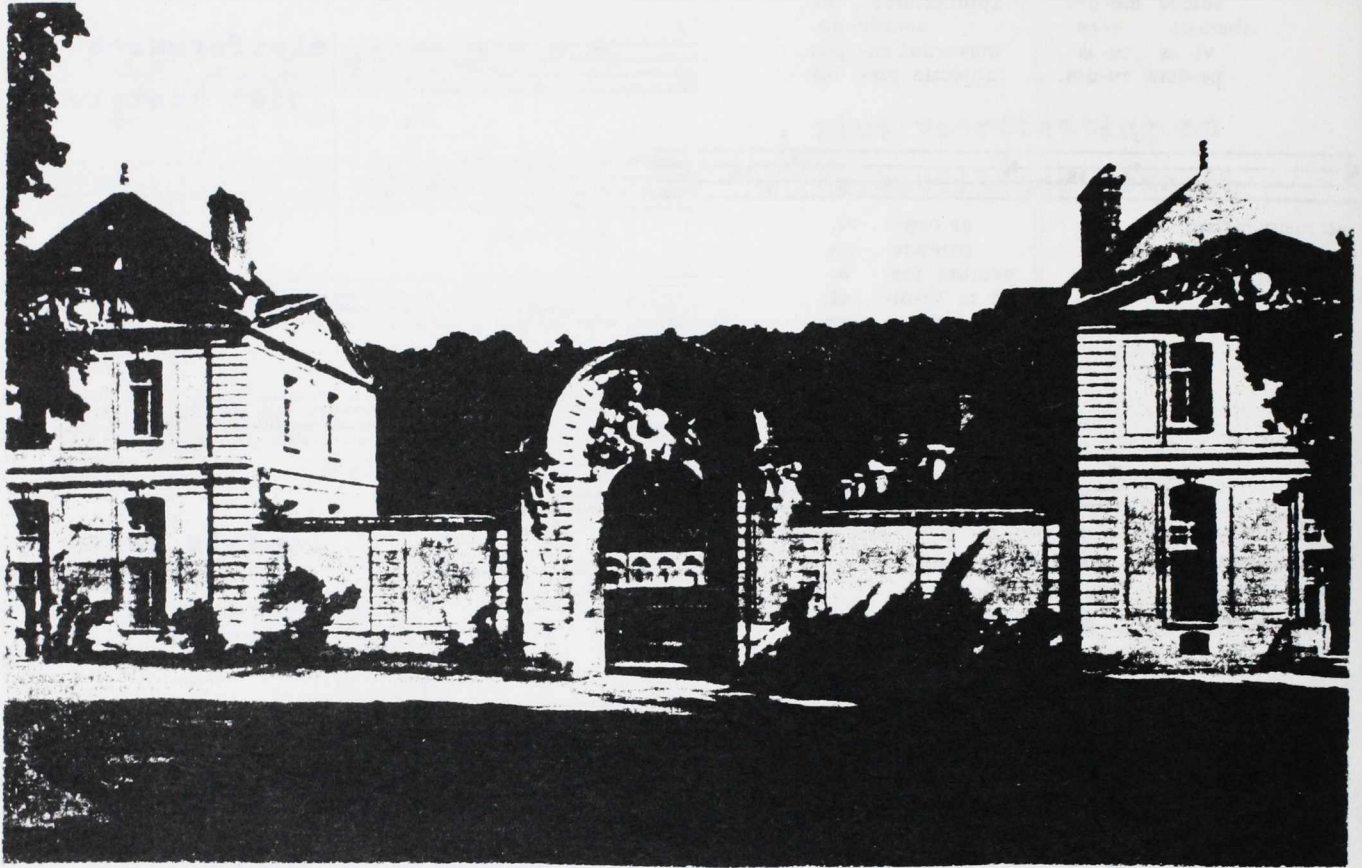
laatste vers: B +
slotformule

1. <i>Dñe non secundum</i>	et pro- pi- ti- us	esto pecca- tis no- stris
2. <i>Qui habitat</i>	et o- stendam	il- li
3. <i>Dñe exaudi</i>	qui- a ve- nit	tem- pus
4. <i>De necessitatibus</i>	con- fundantur	o- mnes

1. pro-pter no-men tu-	um.
2. sa-lu-tá-re me-	um.
3. mi-se-réndi e-	jus.
4. fa-ci-én-tes va-	na.

Dominica I Quadrage-
simae

tractus

... Voorbij de Hôtellerie zien we links de hoofdingang, waarachter zich het voorplein bevindt. De monumentale blauwe poort (die hier openstaat) draagt de naam "Porte de Jarente"; onder de commendataire abt Louis-Sexte de Jarente, bisschop van Orleans in de 18e eeuw, werd nl. deze poort voltooid....

Bij de studie van de manuscripten gaat het er primair om, te onderzoeken hoe de schrijvers getracht hebben de hun bekende melodieën zo nauwkeurig mogelijk te noteren. Daar is echter een belangrijker fase aan voorafgegaan. Ging de schrijver uit van bestaand melodisch materiaal, de componist van een nieuw werk had de beschikking over tekst-materiaal ten behoeve van het nieuw te creëren gezang naast het toen eventueel reeds bestaande repertoire. Het zou een afzonderlijke studie waard zijn om te onderzoeken hoe deze componisten te werk zouden zijn gegaan. Naast de technieken zoals het gebruik van type-melodieën, centonisatie e.d. is ongetwijfeld de woord-klank een uitgangspunt geweest bij het scheppen van een nieuwe melodie. Elk nieuw gezang werd immers vrijwel zonder notatie gecomponeerd: de klank van de tekst, maar zeker die van de melodie werd aanvankelijk in het geheugen vastgehouden.

Om de oorspronkelijk geschreven ritmische nuances bij de uitvoering van het gregoriaans goed te kunnen weer-geven, is het Graduale Triplex een hulpzaam middel: tegelijkertijd kunnen drie melodische/ritmische versies boven één tekst afgelezen worden. Om echter de esthetische beweegredenen van de componist te kunnen achterhalen, moeten vergelijkingen gemaakt kunnen worden tussen verschillende gezangen. Een onmisbaar boek daarbij is nog altijd het Graduel Neumé van Dom Eugène Cardine (Solesmes, 1966). Gedurende zijn jarenlange praktijk heeft Cardine hierin in de marge een enorme schat aan verwijzingen verzameld. Het grootste aantal dat op hetzelfde onderwerp betrekking heeft, is in dit boek nogmaals bijeengebracht op pagina 159 en 158: "mêmes textes = mêmes mélodies". Onder "dezelfde teksten" wordt echter ook verstaan: de-

zelfde woord-klank, of dit nu een grammaticale verbuiging of vervoeging is (dominum - domino), dan wel pure klank-overeenkomst (a generatione - commemoratione; narrabo - lavabo). Cardine geeft hier een opsomming van bladzijde-paren. In het volgend overzicht staan al deze verwijzingen volledig uitgeschreven met extra vermelding van modus, soort gezang, beginwoorden van het gezang, paginanummering van zowel Graduale Triplex (GT) als Graduel Neumé (GN) en het betreffende tekst-fragment. De volgorde is dezelfde als die waarin Cardine, naar eigen zeggen, zijn vondsten genoteerd heeft: beginnend in de rechter marge van pagina 159, vervolgens van rechts naar links in de voet-marge doorlopend naar de linker pagina, dan van onder naar boven in de linker marge van pagina 158 om aldaar bovenaan te eindigen.

De paginanummers in het overzicht van zowel GN als GT, geven de bladzijde aan waar het gezang begint. Bij Cardine staat de verwijzing naar het parallel-geval en terug naast de passage zelf op de betreffende pagina's. Wanneer de teksten gedeeltelijk gelijk zijn, geeft Cardine dit aan door beide paginanummers tussen één paar vierkante haken te zetten. Om verwarring met de in GN gebruikelijke pagina-aanduiding, die van dezelfde haken gebruik maakt voor het Commune Sanctorum, te voorkomen, zijn deze in het overzicht weggelaten: het tekstverschil is in het overzicht duidelijk waarneembaar. Wanneer hier ronde haken in de tekst voorkomen, geven deze aan dat de melodie op dat tekstdeel verschillend is. Een liggend streepje vóór de modus-aanduiding geeft het begin aan van een groep van twee of drie parallel-gevallen. In enkele gevallen geeft het overzicht een passage meer aan dan vermeld in GN 159 en 158. Dit zijn dan verwijzingen naar gezangen uit het Antiphonale Monasticum (AM), Processionala Monasticum (PrM) en Offertoriale Triplex (OT),

waarheen door een voorafgaand fragment verwezen werd vanuit de betreffende bladzijde. In het overzicht zijn deze vermeldingen eveneens opgenomen. Een schuine streep in de tekst geeft de scheiding aan tussen twee tekst-fragmenten in hetzelfde stuk.

Voor het onuitgegeven responsorie "Benedictus qui venit" verwijst Cardine bij het gelijknamige graduale (GN 31) naar het manuscript Hartker. Om voor dit overzicht aan te geven waar de melodie begint af te wijken werd het manuscript Worcester Fl60 geraadpleegd (Pal. Mus. XII, blad 48).

Behalve op pagina 159 en 158 van GN staat nog één verwijzing op pagina 120. Sommige parallel-gevallen zijn m.i. wat "ver gezocht"; het was onmogelijk om de tekst-overeenkomsten in dit overzicht op te nemen van paar 3-332 en paar 511-500. De dubbele vermeldingen "108-173" en "361--", alsook de latere vermelding van een ander fragment in hetzelfde gezang zijn in dit overzicht zoveel mogelijk samengebracht: zie hiervoor de eerste drie noten uit het overzicht.

Fred Schneyderberg

Noten bij het overzicht:

- (1) staat in GN bij paar 217-315
- (2) staat in GN bij paar 303-596
- (3) staat in GN bij paar [22] - [50]
- (4) geen verwijzing terug op GN 247

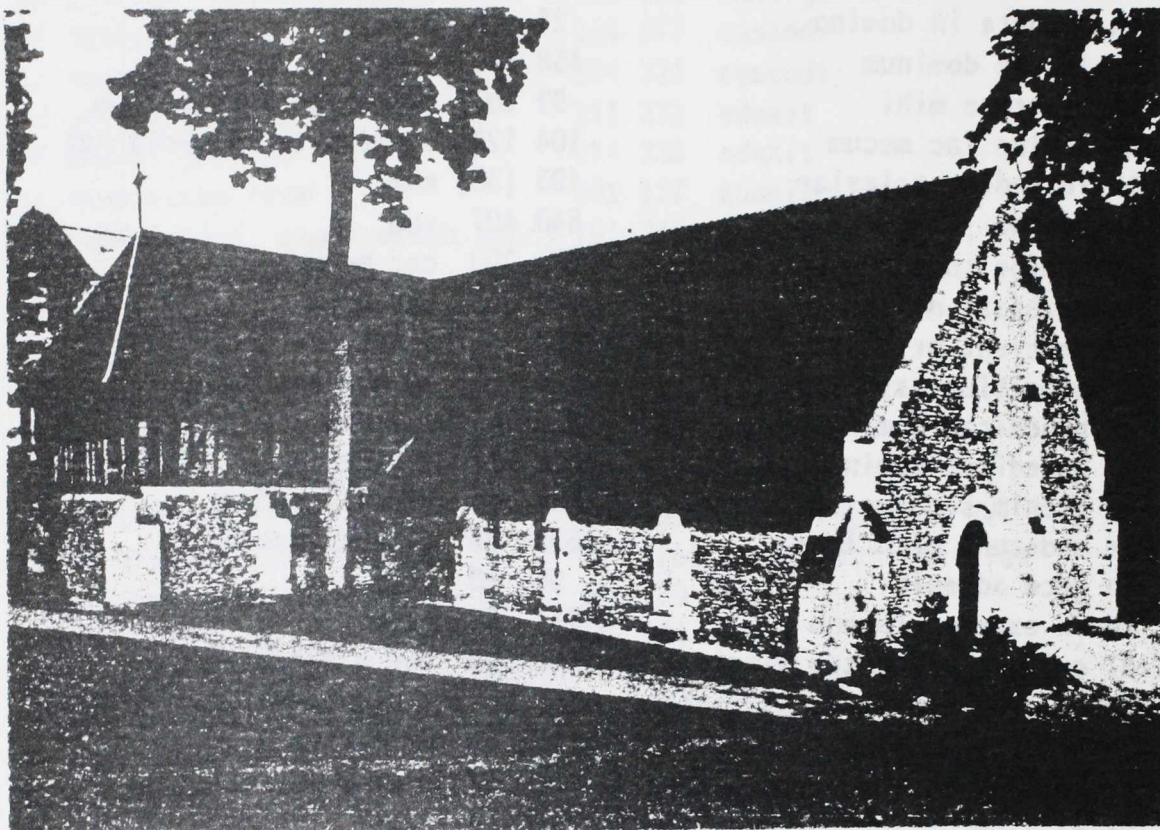
... Verder wandelend lopen we bijna ongemerkt tussen de ruïnes van de oude kerk uit de 13e eeuw, omdat de restanten van de muren aan onze linkerhand zo dominerend de aandacht vragen. Deze ruïne staat onder monumentenzorg.

Dezelfde tekst, dezelfde melodie

Modus	Gezang	GT	GN	Tekst-fragment	1
- 7	an cum appropinquaret		159	duos	
1	in dominus secus mare	264	366	duos	
- 3	in intret oratio mea	363	95	inclina/aurem	
2	tr domine exaudi	172	179	inclina/aurem	
- 1	in inclina domine	326	336	miserere mihi domine	
2	co cum invocarem te	80	91	miserere mihi domine	
- 2	tr domine exaudi	172	179	domine	
2	tr domine audivi		192	domine	
2	tr domine non secundum	64	78	domine	
- 7	in oculi mei	96	112	dominum	
7	co unam petii	294	310	domino	
- 1	in ego autem cum iustitia	94	110	ego autem	
1	in ego autem in domino speravi	111	121	ego autem	
- 8	gr deus vitam meam	601	117	deus	
8	gr deus exaudi	107	145	deus	
- 6	co domine quis habitabit	102	120	domi-(ne)	
2	co dominus firmamentum meum	290	308	domi-(nus)	
2	co dominus regit me	365	140	domi-(nus)	
- 8	tr ad te levavi V.2	97	113	..sicut oculi..	
8	tr ad te levavi V.3	97	113	..sicut oculi..	
- 7	in ne derelinquas me	360	107	in adiutorium meum..	
4	in iudica domine	150	173	in adiutorium meum..	
- 3	of deus tu convertens	20	6	ostende	
8	of exaudi deus orationem meam	100	118	intende	
- 4	in prope es tu	24	11	tu es	
4	in in voluntate tua	346	356	tu es	
- 1	co revelabitur	40	26	salutare dei nostri	
1	co viderunt omnes	50	35	salutare dei nostri	
- 3	gr adiutor in opportunitatibus	69	63	in tribulatione	
3	gr tibi domine	118	138	in tribulatione	
- 4	of perforce gressus meos	273	68	mirifica	
4	in resurrexi	196	220	mirabilis	
- 6	in esto mihi	275	69	protectorem	
1	in factus est dominus	281	300	protector	
- 3	of domine vivifica me	359	81	domine	
4	of domine fac mecum	104	122	domine	
- 4	co erubescant et conturbentur	85	95	erubescant	
7	co erubescant et revereantur	152	175	erubescant	
- 5	gr propitius esto	288	96	exaudi preces..	
5	gr locus iste	397	[72]	exaudi preces..	
- 8	of domine deus salutis meae	87	99	domine	
3	of domine exaudi orationem meam	156	182	domine	
- 2	gr adiutor meus	86	104	mei	
2	gr adiutor meus (idem)	86	104	meam	

Modus	Gezang	GT	GN	Tekst-fragment	2
- 3	gr exsurge...fer opem	114	132	exsurge	
3	gr exsurge...et intende	150	173	exsurge	
- 1	of custodi me	154	177	custodi	
1	gr custodi me	304	321	custodi	
- 4	in eduxit eos	211	235	eduxit	
7	in eduxit dominus	214	238	eduxit	
- 8	gr deus vitam meam	601	117	quoniam	
8	al confitemini..quoniam(sab.sanc)	191	216	quoniam	
- 6	of domine in auxilium	331	340	domine	
2	in venite adoremus	271	347	dominus	
- 7	al domine exaudi	334	343	exaudi	
7	al de profundis	367	364	exaudi	
- 1	in da pacem	336	348	domine	
1	in statuit ei dominus	445	[32]	dominus	
- 2	in sacerdotes eius	448	550	sacer-(do)-tes dei	
6	in sacerdotes dei	447	[6]	sacer-(do)-tes eius	
- 5	co ultimam festivitatis	251	270	hoc	
8	co hoc corpus	170	144	hoc	
5	an solvite templum	AM376		hoc	
- 2	co ego sum pastor bonus	224	245	ego sum	
8	co ego sum vitis vera	228	4**	ego sum	
- 2	tr qui habitat V.2	73	84	dicet domino	
2	tr eripe me V.7		194	dixi domino	
- 6	co mitte manum tuam et cognosce	218	243	loca clavorum/esse incredulus	
8	an mitte manum	AM478		loca clavorum/esse incredulus	
- 3	in sancti tui	440	[19]	domine	
3	in cognovi domine	525	[69]	domine	
- 1	in gaudete in domino	21	6	gau-(dete)	
1	co gaudete iusti	442	[21]	gau-(dete)	
- 6	in quasi modo	216	241	modo	
2	an usque modo	AM499		modo	
- 2	co cantate domino	222	253	domino	
1	co psallite domino	238	266	domino	
- 8	al confitemini..quoniam(sab.sanc)	191	216	confitemini dno/misericordia	
8	al confitemini..quoniam(in litan)	239	261	confitemini dno/misericordia	
1	in suscepimus	(1) 300	315	/miseri-(cordiam)	
- 1	in factus est dominus	281	300	dominus	
1	in iustus es domine	332	341	domine	
- 4	of perface gressus meos	273	68	gressus	
4	gr tenuisti manum	133	167	gressus	
- 3	of benedictus es...in labiis meis	277	72	benedictus es domine..	
8	of benedictus es...et non tradas	131	154	benedictus es domine..	
- 1	of recordare mei	352	361	(do)-minans da sermonem	
1	re recordare mei	PrM114		(do)-minans da sermonem	
- 1	of recordare mei	352	361	in conspectu	
2	of in te speravi V.2	OT101		in conspectu	

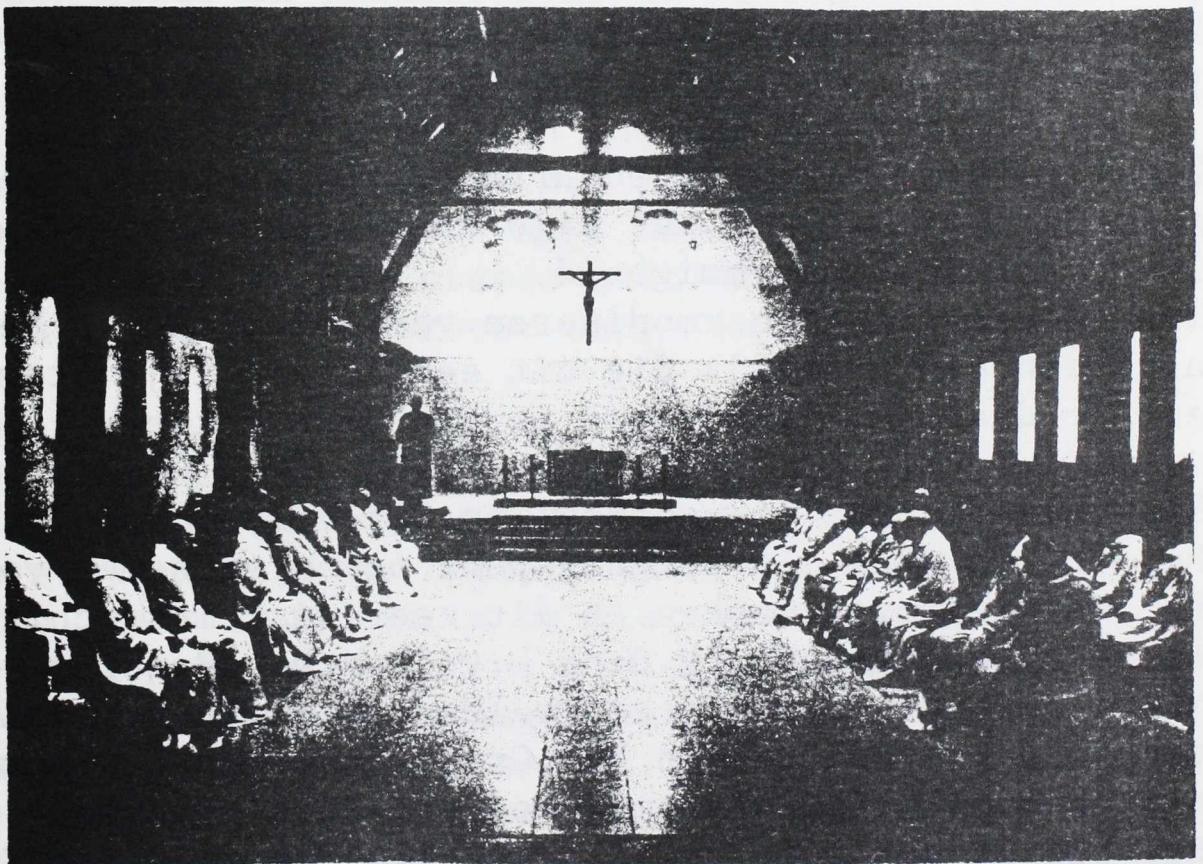
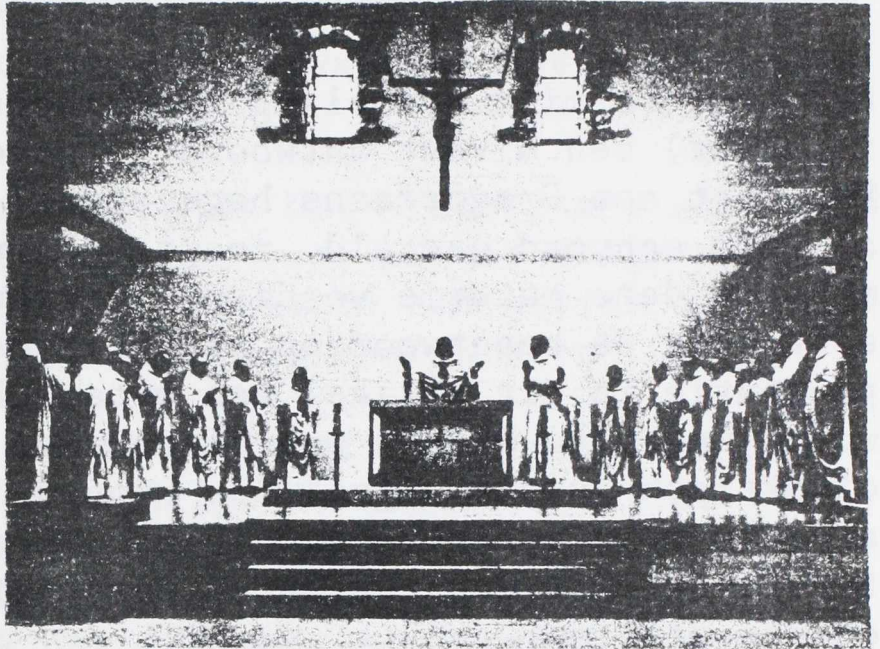
Modus	Gezang	GT	GN	Tekst-fragment	3
- 6	of in virtute tua	512	[47]	deside-(rium)	
6	of desiderium animae eius	518	[50]	deside-(rium)	
- 1	in gaudete in domino	21	6	nihil	
1	gr timete dominum	458	596	nihil	
- 8	of miserere mihi	92	107	(misericor)-diam tuam	
4	of domine fac mecum	104	122	..-diam tuam/..-dia tua	
- 6	in in medio ecclesiae	493	[38]	eum	
6	an adorna	540	407	eum	
- 5	in domine in tua misericordia	278	290	cor meum	
7	in probasti domine	474	565	cor meum	
- 5	gr sederunt principes	633	36	adiuva me domi-(ne)	
5	gr propitius esto	288	96	adiuva nos deus	
- 7	gr benedicam dominum	316	327	dominum	
7	gr benedicam dominum (idem)	316	327	domino	
- 1	in etenim sederunt principes	632	36	(loque)-bantur	
5	gr sederunt principes	633	36	(loque)-bantur	
- 2	in ecce advenit	56	50	ecce	
8	in in excelso throno	257	53	ecce	
- 7	al quinque prudentes virgines	502	398	media autem/ecce sponsus	
5	co quinque prudentes virgines	507	[64]	media autem/ecce sponsus	
- 1	co dominus dabit benignitatem	17	3	domi-(nus)	
3	gr adiutor in opportunitatibus	69	63	domi-(ne)	
- 5	gr ex sion	18	4	deus	
5	gr adiuuabit eam	526	[56]	deus	
- 3	in ecce oculi domini	439	471	sperantes in misericord.	
3	in ego autem sicut olivia	424	[1]	speravi in misericordia	
- 4	of iustitiae domini	309	115	ea	
4	of illumina oculos meos	290	308	eum	
- 6	of gloriabuntur	467	509	quoniam	
1	gr timete dominum	458	596	quoniam ni-(hil)	
6	in respice in me	(2) 284	303	quoniam u-(nicus)	
- 6	co dicit dominus implete hydrias	263	59	dicit dominus	
1	in dicit dominus sermones	398	603	dicit dominus	
- 6	of domine ad adiuuandum me	94	136	adversum	
5	co adversum me	154	177	adversum	
7	co erubescant et revereantur	152	175	adversum	
- 1	in ego autem cum iustitia	94	110	in conspectu	
1	in meditatio cordis mei	103	137	in conspectu	
- 1	of iubilate deo universa terra	227	58	deo	
1	in suscepimus	300	315	deus	
- 7	in puer natus est nobis	47	33	eius	
4	co tollite hostias	338	350	eius	
- 5	in ecce deus adiuuat me	307	318	ecce	
5	an ecce deus veniet	AM187		ecce	
- 2	gr adiutor meus	86	104	domine	
1	gr custodi me	304	321	domine	

... Nog verder doorlopend komen we bij de nieuwe kerk. Deze voormalige graanschuur (ook uit de 13e eeuw) werd door de monniken zelf tussen 1966 en '68 elders zorgvuldig afgebroken (stenen en balken werden genummerd), overgebracht en weer opgebouwd....

Modus	Gezang	GT	GN	Tekst-fragment	4
- 5	in verba mea	83	125	clamorem meum	
5	in exaudi deus orationem meam	115	132	orationem meam	
- 1	co psallite domino	238	266	caelos	
1	co psallite domino (idem)	238	266	(cae)-lorum	
- 2	in dominus fortitudo plebis suae	294	310	salvum (fac)	
1	in inclina domine	326	336	salvum (fac)	
- 7	co domine quinque talenta	515	372	super-(lucratus)	
7	co fidelis servus	491	[35]	super (familiam)	
- 6	co circuibo	297	312	dicam domino	
6	co qui manducat	383	320	dicit dominus	
- 4	in exaudivit	239	261	exaudivit	
1	in exclamaverunt	559	465	exaudisti	
7	gr iacta cogitatum tuum	285	304	exaudivit	
- 8	in spiritus domini	252	271	spiritus do-(mini)	
8	an spiritus domini	AM520		spiritus do-(mini)	
- 5	in circumdederunt me	117	62	(tribula)-tio-(ne)	
1	in exsurge quare obdormis	91	66	(tribula)-tio-(nem)	
- 4	in exaudivit	239	261	de templo	
4	of confirma hoc deus	255	274	a templo	
- 6	in iusti epulentur	450	394	in conspectu	
5	in loquebar	526	[50]	in conspectu	
4	in intret in conspectu	(3)	[22]	in conspe-(ctu)	
- 4	co amen dico vobis quod uni	79	90	amen dico	
1	co amen dico vobis quod vos	436	[47]	amen dico	
- 1	co fili quid fecisti	51	55	dolentes	
8	an fili quid fecisti..ego	AM303		dolentes	
- 3	co tu domine servabis	95	110	a generati-(one)	
8	co hoc corpus	170	144	commemorati-(one)	
- 1	co in salutari tuo	350	359	tuum	
2	in vultum tuum	404	[65]	tuum	
- 7	co ne tradideris me	132	154	quia [kl.terts]	
8	co modicum	(4)	234 247	quia [gr.terts]	
- 2	co vovete	335	344	omnes	
2	of vir etat	349	358	omnem	
- 3	in ego autem sicut olivia	424	[1]	est	
3	in ecce oculi domini	439	471	est	
- 4	of benedixisti domine	23	8	benedixi-(sti)	
3	gr benedicite dominum	608	580	benedic	
- 5	gr propitius esto	288	96	domine	
5	gr convertere domine	295	97	domine	
- 5	in loquebar	526	[50]	mandatis	
2	in me exspectaverunt	498	[56]	mandatum	
- 5	gr bonum est confidere	324	334	(spe)-rare in domino	
5	gr fuit homo	569	505	(pa)-rare domino	
- 2	in ecce advenit	56	50	dominus	
2	in redime me	91	104	dominum	

Modus	Gezang	GT	GN	Tekst-fragment	5
- 1	in misereris omnium	62	76	domi-(nus)	
5	gr unam petii (etc.)	358	81	domi-(no)	
- 5	gr domine dominus noster	308	319	admirabile	
5	gr locus iste	397	[72]	(in)-aestimabile	
- 5	gr domine dominus noster	308	319	quam	
5	gr bonum est confidere	324	334	quam	
- 6	of gloriabuntur	467	509	(do)-mine	
1	co gaudete iusti	442	[21]	(do)-mino	
- 3	of deus tu convertens	20	6	conver-(tens)	
3	gr ego autem	152	175	conver-(tetur)	
- 2	al dominus regnavit decorem	46	31	(regnavit)	
8	al dicite in gentibus	212	236	(regnavit)	
- 7	co factus est repente	256	275	factus est	
7	an facta est cum angelo	AM241		facta est	
- 8	co primum quaerite	325	335	di-(cit) dominus	
8	co venite post me	267	371	sunt dominum	
- 2	co narrabo	281	107	narrabo	
8	co lavabo	129	151	lavabo	
- 5	gr benedictus qui venit	45	31	benedictus..in nomi-(ne)	
5	re benedictus qui venit Onuitgeg.			benedictus..in nomi-(ne)	
- 8	co spiritus sanctus docebit vos	232	277	spiritus sanctus	
8	an spiritus sanc..ne timeas AM189			spiritus sanctus	
- 1	gr miserere mei deus	63	77	mei	
2	gr adiutor meus	86	104	mei	
- 3	in ego clamavi	354	119	(cu)-stodi...dne/sub..prote-(ge)	
4	of perforce gressus meos V.2 OT90			(cu)-stodi...dne/sub..prote-(ge)	
- 6	in sacerdotes dei	447	[6]	sancti	
3	in sancti tui	440	[19]	sancti	
- 2a	gr ostende nobis	31	11	domine	
5	gr prope est dominus	35	21	dominus	
- 5	gr sederunt principes	633	36	deus meus	
5	gr in deo speravit	311	324	deus meus	
- 7	in adore deum	264	59	ado-(rate)	
7	al adorabo	270	[73]	ado-(rabo)	
- 7	gr benedicam dominum	316	327	laudabitur	
7	gr liberasti nos	366	363	laudabitur	
- 6	co in splendoribus	44	30	(splendo)-ribus	
5	in verba mea	83	125	(au)-ribus	
- 8	tr ad te levavi V.1	97	113	oculos meos	
8	tr ad te levavi V.4	97	113	oculi nostri	
- 2	tr deus deus meus V.4	144	168	autem	
2	tr deus deus meus V.7	144	168	autem	
- 1	in misereris omnium	62	76	misere-(ris)	
2	co cum invocarem te	80	91	misere-(re)	
- 5	gr ex sion	18	4	eius	
5	gr misit dominus	261	57	eius	

Eucharistieviering in de nieuwe kerk

Het is niet mijn bedoeling (noch acht ik mij daartoe in staat) een direct antwoord te geven op de vraag: Hoe moet men Gregoriaans begeleiden? Deze vraag, in al zijn eenvoud gesteld, roept, naarmate men zich meer in deze materie verdiept, vragen op die niet zo eenvoudig te beantwoorden zijn. Ik heb evenmin de pretentie in dit artikel een wetenschappelijk verantwoord kader te bieden waarbinnen men dit (ook op een didactisch juiste wijze) zou kunnen leren. Ik wil slechts mijn gedachtengang over dit zeer delicate en tere onderwerp concretiseren en eventueel ter discussie stellen.

Welnu, de problemen die zich hierbij voordoen zijn velerlei en meestal onoplosbaar.

Ten eerste worden wij geconfronteerd met het evidente feit dat het Gregoriaans zijn specifieke karakter ontleent aan de eenstemmigheid.

Ten tweede is het harmoniseren van melodieën in het algemeen een praktijk die uit een latere tijd stamt en die daarom wezensvreemd is aan deze muziek.

Niettemin kunnen we vaststellen dat vele componisten het Gregoriaans als uitgangspunt namen en nemen voor hun meerstemmige werken en dit zeer vaak met schitterende resultaten. Ik denk b.v. aan het Requiem van Maurice Duruflé waarin een welhaast ideale versmelting plaatsvindt tussen het Gregoriaans en een harmonische dialektiek die volkomen van deze tijd is.

Het blijkt dus wel degelijk mogelijk te zijn het Gregoriaans in een meerstemmige context te plaatsen, maar daar zit het probleem ook niet.

Het Gregoriaans heeft, dacht ik, een liturgische functie. Het bij uitstek meditatieve karakter van deze muziek is in de liturgie functioneel en komt m.i. het sterkst tot uiting wanneer het Gregoriaans a capella wordt gezongen.

We zien hier dus enerzijds het Gregoriaans als inspiratiebron en uitgangspunt voor meerstemmige werken, waarbij het beleven en genieten van muziek centraal staat en anderzijds als "weg naar binnen".

Van de organist wordt verlangd dat hij voorbijgaat aan deze totaal verschillende aspecten en een versmelting tot stand brengt die zowel muzikaal als liturgisch aanvaardbaar is.

Het is duidelijk dat dit voor een organist met historisch besef en piëteit voor de liturgie problemen oplevert. Natuurlijk is het zo, dat meerstemmige muziek een meditatieve werking kan hebben en dat men ook op zuiver muzikale premissen van het Gregoriaans kan genieten. In die zin is het bovenstaande nogal zwart/wit gesteld, maar de vraag: Hoe moet men Gregoriaans begeleiden? is nog steeds niet beantwoord. Ik wil graag proberen, hierover iets zinnigs te zeggen.

Ten eerste.

De Gregoriaanse melodieën zijn modaal. Dit impliceert (lijkt mij) dat dan ook de harmonieën modaal dienen te zijn. Dit lijkt logisch en een overbodige opmerking, maar toch kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat vele organisten, misleid als zij soms zijn door een eeuwenlange hegemonie van de tonaliteit juist hier de plank misslaan. Vele wetmatigheden van de klassieke harmonieleer zijn in dit verband vaak onbruikbaar, terwijl b.v. kwint- of oktaafparallellelen (die in de klassieke harmonieleer verboden zijn) hier juist voortreffelijk werken. (Deze parallellelen vinden

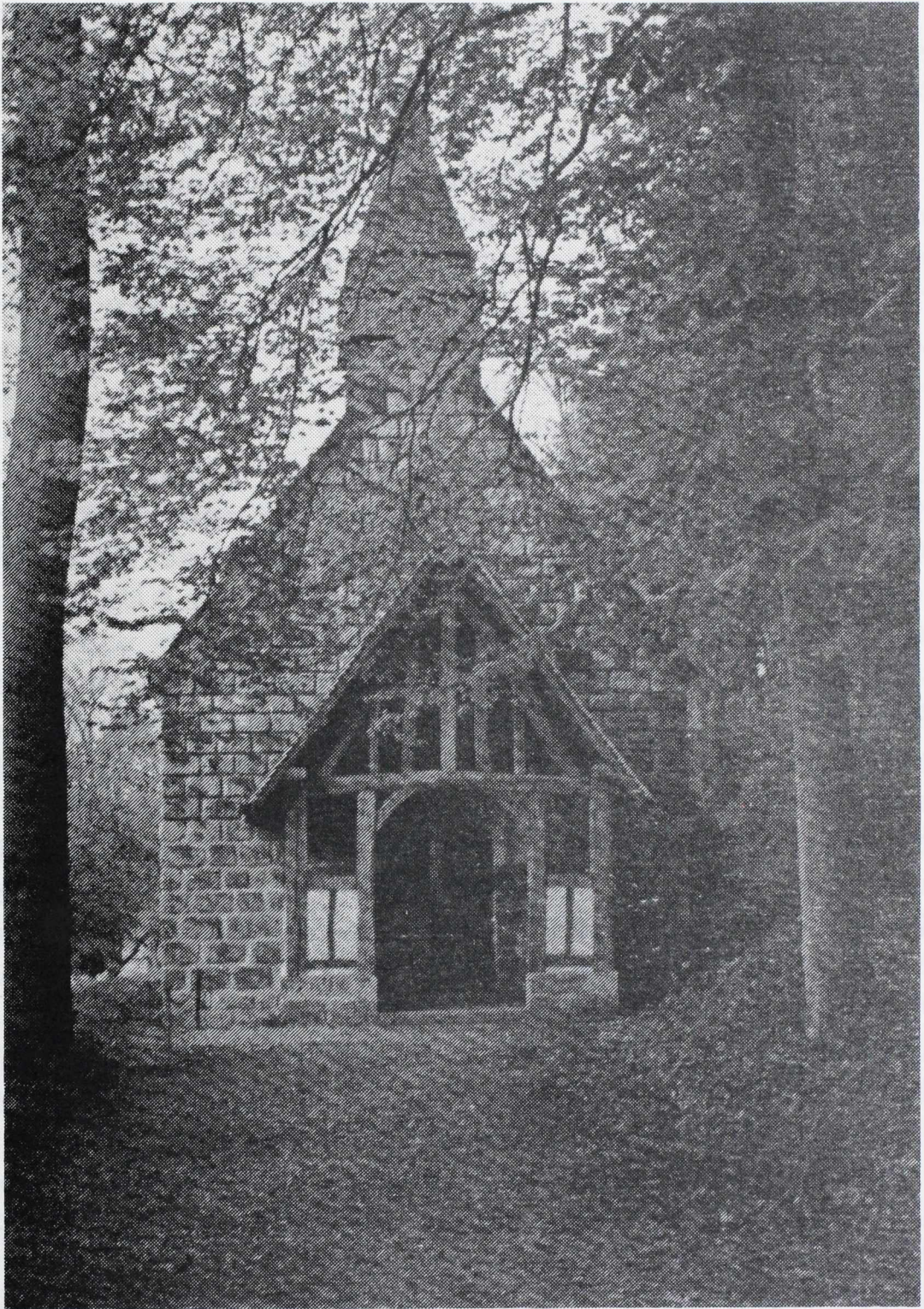
wij overigens in de vroegste meerstemmigheid terug). Ten tweede.

Dit betreft m.i. het ritme. Op welk moment verandert de harmonie en hoe moeten de harmonieën over de melodie verdeeld worden? De melodie mag nooit in haar lenigheid en ritmische stroming belemmerd worden. Derhalve mag een begeleiding nooit overdadig zijn; zij mag slechts een achtergrond, een slagschaduw zijn van de fijne pentekening die een Gregoriaanse melodie is. De begeleiding kan de ritmische structuur onderstrepen maar nooit op een rigide, opdringerige wijze. Naar mijn idee zijn meestal enige breedliggende akkoorden voldoende. Men dient hier een zekere soberheid te betrachten en de begeleiding moet de schoonheid van het Gregoriaans onderstrepen. Hier zijn, dacht ik, geen andere wetmatigheden van belang of bruikbaar.

Uit het bovenstaande blijkt eigenlijk, dat het onmogelijk is om Gregoriaans te begeleiden, zonder het meest wezenlijke ervan aan te tasten. Het is absoluut niet mijn bedoeling om de werkeloosheid onder de organisten te bevorderen.

Ik schrijf dit uit respect voor degenen die het Gregoriaans een warm hart toedragen en ook voor de organisten die tijdens de volkszang soms krampachtig de kool en de geit moeten sparen.

Kees Stickers

... Aan de overkant van het pad staat de votiefkapel
Notra-Dame de Caillouville.

Gregoriaans en Latijn

Al direct bij het openslaan van het Graduale Romanum wordt men geconfronteerd met woorden in een taal die niet meer wordt gebruikt om mee te communiceren met medemenssen. Het Latijn wordt daarom ook wel een 'dode' taal genoemd, of met een positievere aanduiding: een 'monumentale' taal. Met dit laatste wordt dan bedoeld: een taal zonder directe communicatieve functie.

Gregoriaans en Latijn zijn nauw met elkaar verbonden, sterker nog: gregoriaanse muziek is eenvoudig ondenkbaar zonder het Latijn. Toch is het niet altijd zo geweest dat het Latijn de officiële taal van de kerk en de liturgie was. De spaarzame bronnen van de eerste eeuwen na Christus wijzen erop dat in het begin de liturgie in het Grieks werd gevierd. Oorzaak daarvoor is dat in het gebied waar het christendom ontstond, het oostelijk deel van het romeinse rijk, de officiële voertaal het Grieks was. Vandaar ook de vele woorden met een Griekse oorsprong, die in het kerklatijn voorkomen. Voorbeelden hiervan zijn woorden als mysterium, episcopus (bisschop) en Kyrie eleison (Heer, ontferm U).

In de loop der eeuwen werd als officiële voertaal van de kerk in het westen het Latijn gebruikt. Dit had tot gevolg dat er een behoefte ontstond aan vertalingen uit het Grieks in het Latijn voor bepaalde woorden (b.v. voor het Griekse woord mysterium werd het Latijnse sacramentum gebruikt).

Daarnaast was er uiteraard een grote behoefte aan een vertaling van de Bijbel in het Latijn. Deze is er door toedoen van St. Hieronymus gekomen. Deze vertaling is tot ver in onze eeuw bruikbaar gebleven totdat er een nieuwe vertaling werd gemaakt, de zogenoemde

Neovulgaat. Voor het gregoriaans is de Neovulgaatvertaling niet van belang voor zover het gaat om de wisselende gezangen van de Mis. Bij de Officiegezangen is dit wel het geval, maar dat blijft hier achterwege.

In het Graduale Romanum van 1974 wordt boven elk wisselend gezang aangegeven, uit welke bron de tekst ervan afkomstig is. Een telling wijst uit dat het grootste deel van de propriumgezangen wat de tekst aangaat afkomstig is uit het boek der Psalmen: 61%. (1) Alleen al daarom loont het de moeite enige aandacht te besteden aan de teksten ervan.

Maar voordat we daar dieper op in gaan, moeten we eerst eens kijken wat nu de kenmerken zijn van deze gebeden, die zo vaak in het gregoriaanse repertoire voorkomen. Een handig en overzichtelijk hulpmiddel hierbij is het boek dat Pius Drijvers schreef onder de titel 'Over de Psalmen' (Utrecht/Antwerpen 1964; Aula pocket 163). In dit werk behandelt Drijvers de ontstaansgeschiedenis van de psalmen, de inhoud, de uitvoering ervan, en, wat voor het gregoriaans het meest van belang is: de vorm.

Psalmen zijn gedichten die oorspronkelijk zijn geschreven in het Hebreeuws. Net als de gedichten die uit andere taalgebieden rond het oude Israël bekend zijn, vertonen de psalmen zeer duidelijk het belangrijkste kenmerk van de Hebreeuwse poëzie: het voortdurend doorgezette parallellisme tussen de vershelten. Anders dan de gedichten in de moderne talen zijn de psalmen niet gebouwd op rijmschema's of metrische schema's, maar ze zijn gemaakt uit regels die elk afzonderlijk weer uit twee helften bestaan. Deze vershelften worden gescheiden door een caesuur, die in de psalmodie tot uitdrukking komt door een rust. Op het eerste gezicht lijkt dit niet bijzonder, maar nadere beschouwing van de versregels leert dat de beide helf-

ten inhoudelijk een duidelijke relatie met elkaar hebben. In het eerder genoemde boek onderscheidt Drijvers (pp. 30-38) de volgende typen parallellisme:

1. synoniem parallellisme, waarbij de inhoud van de eerste vershelft wordt herhaald in de tweede met een gelijksoortige syntactische (d.w.z. grammaticale) constructie. Een voorbeeld is Ps. 37 vers 1:
"Wees nooit op boosdoeners afgunstig - benijd niet wie onrecht begaan."
In de tweede vershelft wordt het 'afgunstig zijn' van de eerste vershelft herhaald in de woorden 'benijden'. De 'boosdoeners' uit de eerste vershelft worden in de tweede aangeduid als 'wie onrecht begaan'.
2. antithetisch parallellisme, waarbij het hoofdidee door een contrast wordt belicht. Dit contrast brengt a.h.w. een schok teweeg. Een voorbeeld is te vinden in Ps. 20, vers 8 en vers 9: "Mogen dan anderen hun kracht in strijddkar zoeken, in paarden - óns gaat dit éne slechts aan: de naam van Jahwe, onze God.
Zij slaan voorover, zij vallen - wij, opgericht houden wij stand."
In deze twee verzen wordt een tegenstelling geschilderd tussen de 'anderen' en 'wij', waarbij 'wij' uiteindelijk standhouden. Door het contrast met de 'anderen' komt hierop ook het accent te liggen.
3. synthetisch parallellisme, waarbij de gedachte uit de eerste vershelft in de tweede vershelft nader wordt bepaald of uitgewerkt. Een voorbeeld: Ps. 96 vers 1:
"Zingt nu de Heer een nieuw lied - zingt de Heer, aarde alom."

In de tweede verschelft wordt met de woorden 'aarde alom' het onderwerp van het 'zingt' gegeven. De twee verschelften vormen dus samen een eenheid.

Zoals misschien uit de voorbeelden al is gebleken, maar zoals zéker zal blijken bij nadere lezing van het boek der Psalmen gaat het hier om teksten met een geweldige zeggingskracht. Om die reden zijn ze dan ook uitgekozen om in de eredienst te worden gebruikt. Dat blijkt al uit de opschriften die boven vele van de psalmen staan geschreven en aanwijzingen voor de uitvoering bevatten. Ook blijkt het uit de regel van Benedictus, die zijn monniken opdraagt wekelijks het gehele boek der psalmen (150 stuks) te zingen in het officie.

De psalmen zijn juist zo duidelijk en veelzeggend door het feit dat ze zelden op concrete historische situaties betrekking hebben. Ze kunnen in élke periode en in elke concrete situatie in een mensenleven worden gebruikt.

Kloosterpand. Ook twee voor het Gregoriaans beroemde monniken Dom J. Pothier (+ 1923) en Dom R. Hesbert (+ 1983) moeten hier dikwijls doorgelopen zijn.

Het bijzondere van de psalmen die in het gregoriaanse repertoire worden gezongen, is nu dat de balansstructuur die deze gebeden oorspronkelijk vertonen in het Hebreeuws, is gehandhaafd in het Latijn. Het duidelijkst blijkt dit in de officiëpsalmodie, waar de psalmverzen volgens een vast patroon worden gezongen. Het centrale punt in elk psalmvers, de scharnier om het zo te zeggen, is de rust tussen de twee vershelften. Op die rust keert de spanning van de eerste vershelft naar de ontspanning van de tweede.

Ook in de propriumgezangen van de mis komt dit patroon terug. In de volgende aflevering zal hierop nader worden ingegaan.

Ton Tromp

Noot

(1) Bij een telling van de Bijbelteksten die voorkomen in de wisselende gezangen op de pagina's 15 tot en met 708 van het Graduale Romanum (1974), ontstaat het volgende beeld:

geciteerd Bijbelboek	aantal gezangen	percentage
Psalmen (Ps)	514	61
Johannesevangelie (Jo)	49	5,8
Mattheusevangelie (Mt)	36	4,3
Lucasevangelie (Lc)	30	3,6
Profeet Jesaja (Jes)	22	2,7
Boek Wijsheid (Sap)	16	1,9
Daniël (Dan)	10	1,2
Jezus Sirach (Sir)	10	1,2
anoniem	70	6,9
rest	84	11,4
totaal	843	100

Nu het in de bedoeling ligt, om dit jaar in de week na Pasen ons te bezinnen op het Gregoriaans en dat doen in de abdij van Saint-Wandrille in het noorden van Frankrijk, leek het me goed een plaat van de monniken aldaar voor U te bespreken. Het is de plaat Monastères nr. 24 van het label Studio SM 30833. Deze plaat werd reeds uitgebracht in het jaar 1978. Op deze plaat staan de Vespers van de zondag en de Completen. Hoewel de hoestekst aangeeft, dat voor de Vespers de klokken geluid worden, mis ik dat op de plaat die mij ter beschikking werd gesteld. De plaat begint met een werkje van J.S. Bach.

Wat mij meteen opvalt is, dat het tweede koor sonoorder klinkt dan het eerste; in het bijzonder aan het begin van de Vespers zijn de inzetten onzuiver. Wanneer het eerste vers van de psalm tevens de antifoon is, wordt dit in het psalmgezag niet herhaald. Beslist niet mooi is dat in het responsorium breve de lijn niet doorgetrokken wordt, de tekst komt hier op de tweede plaats, zodat er een hinderlijke pauze ontstaat achter sunt.

Het geheel wordt breed en rustig gezongen, wat bij de psalmen goed klinkt, maar soms is het wat te rustig, zodat de levendigheid van de hymne niet uitkomt. Een gevolg van dat brede zingen is ook, dat de mora vocis vaak te lang wordt aangehouden.

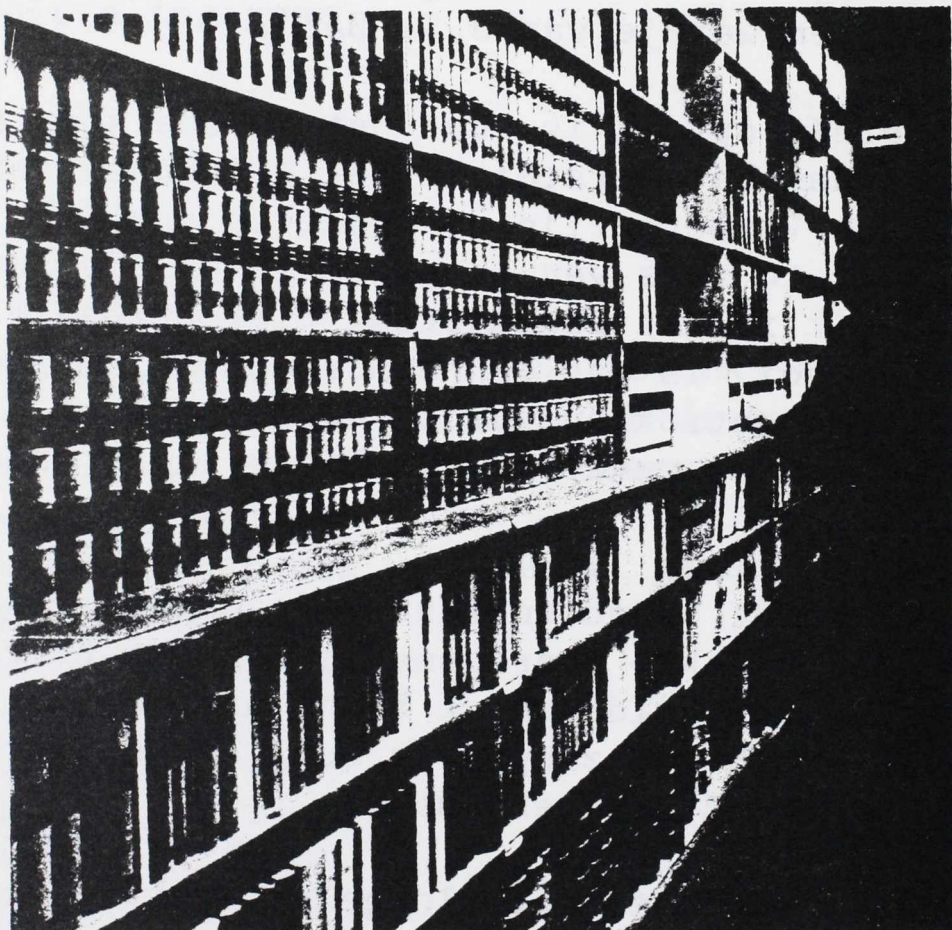
De Completen beginnen met klokgelui, terwijl we de monniken horen binnenkomen. Daarna horen we een gezang, dat waarschijnlijk alleen in deze abdij gezongen wordt: Lumen hilaire. Het is een Griekse tekst uit de derde eeuw, die in Saint-Wandrille in het La-

tijn vertaald is. Het valt op, dat dit het enige gezang op de plaat is, dat niet begeleid wordt door het orgel.

Ook hier valt me op, dat de monniken beter zingen zonder orgel, iets wat ik in vorige nummers van dit tijdschrift al heb opgemerkt.

Tijdens de Completen horen we een lezing in het Frans, een fragment uit het leven van Saint-Wandrille.

W. Mahieu

De bibliotheek. Hier liggen een paar oude handschriften (o.a. Silos uit de 11e eeuw) die aan de cursisten worden getoond.

Enkele verslagen

Reunie Argentan-reizigers

De redactie maakt haar excuses voor het - uiteraard ongewild - niet plaatsen van het verslag betreffende de reunie in Puiflijk in de vorige aflevering. Gelukkig kwam het toch nog boven tafel.

Henk Sprenkels vertelt het verloop van de gebeurtenissen op 9 en 10 oktober.

Het meest vermeldenswaard is het feit, dat de groep de Eucharistieviering op zaterdagavond in de parochiekerk aldaar verzorgde.

Aan de organisatoren nog eens een welgemeend "hartelijk dank" voor de buitengewoon goede organisatie.

Zangersdag te Tilburg

Zaterdag 28 november 1987 werd een landelijke Gregoriaanse zangersdag georganiseerd door de stichting Amici Cantus Gregoriani in de Trappistenabdij Onze Lieve Vrouw van Koningshoeven te Berkel-Enschot.

Aanvankelijk stond een tweede dag gepland in Groenlo, maar het handjevol deelnemers dat zich daarvoor had gemeld kwam graag naar Enschoot.

Totaal zeventig personen verdiepten zich in de Gregoriaanse gezangen voor de vespers van de eerste zondag van de Advent. Ook enkele broeders en novicen van de abdij sloten zich aan.

Na opening door de voorzitter werd het Conditor Alme gezongen. Tijdens de eerste zangrepetitie onder leiding van zuster Marie-Louise Egbers werd kennis gemaakt met de antifonen. Voorzitter Ton Tromp hield een inleiding, met muzikale illustratie, verzorgd

door het bestuurslid de heer Wim Mahieu, over het gezang *Rorate caeli*. Hij liet drie versies horen: de bekende hymne, de *Introitus* van de vierde Adventszondag en een kleine antifoon. Hierbij ging hij dieper in op het muzikaal verwoorden van de tekst: bij alle drie anders, bij alle drie boeiend.

Na de lunch en een korte wandeling in de abdijtuin wederom repetitie, onder leiding van Piet Mennen. Nu mochten de aanwezigen zelf de *Rorates* zingen. Met duidelijke uitleg kwamen de fijne nuances naar voren. Interessant te horen hoe een dergelijk heterogeen koor tot echt liturgisch musiceren komt. De antifonen van de vespers werden nogmaals doorgenomen en afgewerkt door zuster Marie-Louise.

Na een korte pauze kwam de afsluiting van de dag: men toog naar de imposante kerk van de abdij en nam plaats in het koorgestoelte, de paters en broeders waren ook aanwezig. Pater Godfried ging voor in de vespers van de eerste zondag van de Advent, alle aanwezigen sloten mee aan en brachten het geleerde liturgisch in praktijk. De psalmverzen, het *Canticum*, *Responsorium* en de *Preces* werden gezongen door een schola. Zij zongen ook *alternatim* met de aanwezigen enkele meerstemmige strofen van het *Conditor Alme* van Dufay (15e eeuw) en het *Magnificat* (M. Radomsky, 15e eeuw). Met de gotische acoustiek van de kerk werkelijk "muziek tussen hemel en aarde".

Na afloop moesten velen direkt naar huis: de avondmis diende gezongen. Anderen wisselden nog even met elkaar van gedachten over het Gregoriaans, de dag en hoe nu verder. Vast staat dat ook in 1988 een zangersdag georganiseerd zal worden. Het bestuur van de *Amici* is ervan overtuigd velen hiermee een plezier te doen.

Miep Lambriex

Mededelingen

De Stichting Amici Cantus Gregoriani organiseert een reis naar de Benedictijnenabdij te St. Wandrille in Hoog-Normandië, Frankrijk.

Het doel van de reis is de bestudering van het Gregoriaans vanuit de liturgie van de Paasweek, zowel wat betreft de Eucharistie als het Officie.

Er wordt hoofdzakelijk praktisch gewerkt.

Algemene informatie:

- data: 4 april t/m 9 april
- kosten: f 550,--, alles inbegrepen, ook de reis
- de reis: met privé-auto's
- logies: in abdijhuis of eenvoudig hotel;
tegen meerprijs in beter geklassificeerd hotel
- inlichtingen bij: L. v.d. Winkel 040-429662
M. Lambriex 013-331094
M-L. Egbers 076-227103
- aanmelding bij : M. Lambriex, Torenhoekstraat 14,
5056 AN Berkel-Enschot

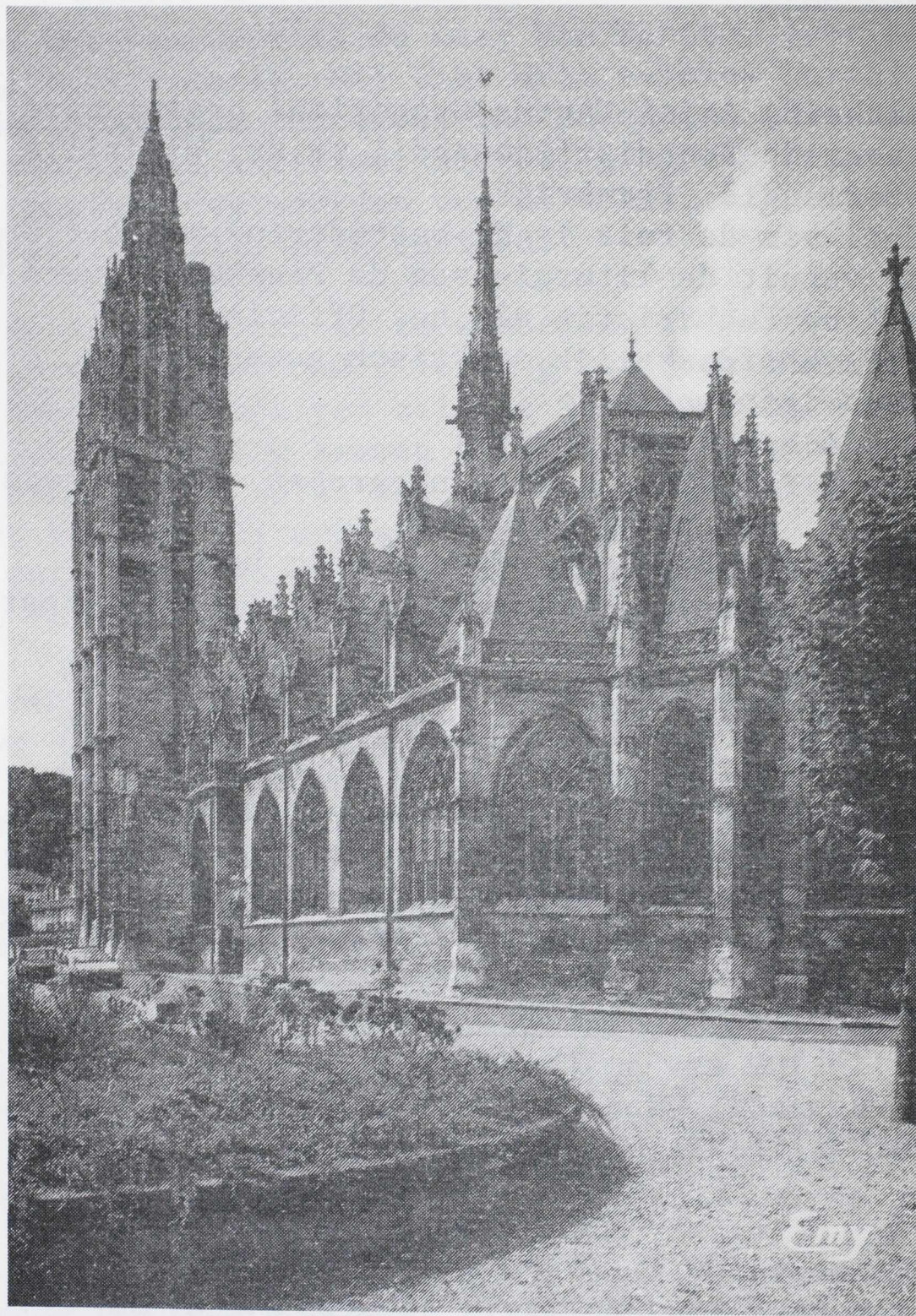
Maximaal aantal deelnemers: 16, dus ...

naarmate u zich snel opgeeft maakt u meer kans mee te kunnen

AANMELDING: uiterlijk tot 1 maart

Wapen van de abdij

Op een paar kilometer afstand van Saint-Wandrille ligt de plaats Caux de Bec en Caux met deze Gotische "Eglise Notre Dame"

Gregoriaans Festival in Watou

In het Belgische plaatsje Watou wordt 10 en 11 september 1988 een festival georganiseerd. De eerste dag zal het karakter hebben van een studiedag. Daarvoor zijn sprekers uitgenodigd, terwijl de tweede dag meer een festival-karakter draagt met optredens van vele koren. Meer konkrete berichtgeving kunt u in de volgende aflevering tegemoet zien.

Gregoriaans te beluisteren

Onder deze titel willen we liturgievieringen en concerten vermelden, waarbij Gregoriaanse Schola's te beluisteren zijn, die op een beter niveau staan dan "het gemiddelde"

- Amsterdam:

Iedere zondag om 17.00 uur worden in De Duif (Prinsengracht 756) de Vespers gezongen door de Schola Cantorum Amsterdam o.l.v. W. van Gerven.

De Amsterdamse Vrouwenschola o.l.v. Cl. Scholte verzorgt 10 april de Hoogmis in de Agneskerk (Amstelveenseweg) met de gezangen van de 2e zondag van Pasen, om 10.30 uur.

- Berkel-Enschot:

De Bredase Gregoriaanse Schola o.l.v. Zr. M-L. Egbers zingt zondag 21 februari om 19.00 uur de completen in de parochiekerk van de H. Cecilia te Enschoot.

- Eindhoven:

Op Palmzondag, 27 maart, geeft het Eindhovens Gregoriaans koor o.l.v. P. Mennen een Passieconcert elders in de regio. Tijd en plaats zijn nog niet bekend.

- Utrecht:

Het U.S.G.K. o.l.v. J. Boogaarts is twee maal te beluisteren.

Op 20 maart in de Nicolaïkerk om 15.00 uur. Het programma van dit concert is nog niet bekend.

En op 30 maart in de Kathedraal. Dan worden om 21.00 uur de Donkere Metten gezongen.

Graag willen we door u geïnformeerd worden over dergelijke uitvoeringen om zo volledig mogelijk te kunnen zijn.

Kerkelijke kalender

woensdag	17 feb.	Aswoensdag
zondag	21 feb.	1e zondag van de veertigdagentijd
zondag	28 feb.	2e zondag van de veertigdagentijd
zondag	6 mrt.	3e zondag van de veertigdagentijd
zondag	13 mrt.	4e zondag van de veertigdagentijd
zaterdag	19 mrt.	H. Jozef
zondag	20 mrt.	5e zondag van de veertigdagentijd
vrijdag	25 mrt.	Maria Boodschap
zondag	27 mrt.	Palmzondag
donderdag	31 mrt.	Witte Donderdag
vrijdag	1 apr.	Goede Vrijdag
zaterdag	2 apr.	Paaszaterdag
zondag	3 apr.	Paaszondag
zondag	10 apr.	2e zondag van Pasen
zondag	17 apr.	3e zondag van Pasen
zondag	24 apr.	4e zondag van Pasen
zondag	1 mei	5e zondag van Pasen
zondag	8 mei	6e zondag van Pasen
donderdag	12 mei	Hemelvaart van de Heer
zondag	15 mei	7e zondag van Pasen
zondag	22 mei	Pinksteren

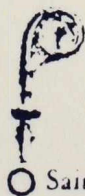
Betekenis van de vignetjes:

C = chorus	= koor (koorpraktijk)
M = manuscripta	= handschriften
L = liturgia	= liturgie
D = disciplina	= wetenschap
A = actualia	= actualiteiten

Cursusplannen 1988-1989 van de Stichting A.C.G.

Ook in het cursusjaar 1988-1989 zal de dirigentencursus in Utrecht gegeven worden. Deze bestaat uit 5 blokken, ieder van 5 avonden. In de volgende aflevering meer informatie hierover.

De kadercurcus van de Stichting houdt zich bezig met handschriftenstudie. Ook in het volgend cursusjaar wordt dit voortgezet.

○ Saint-Wandrille

INHOUD

VAN DE REDACTIE.....	1
QUADRAGESIMA, Zr. Benedicta Meulenberg, Zr. Marie-Louise Egbers.....	2
DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMAE, Zr. Marie-Louise Egbers.....	7
DE MARGE VAN CARDINE CENTRAAL GEZET, Fred Schneyderberg.....	11
OVER HET BEGELEIDEN EN HARMONISEREN VAN HET GREGORIAANS, Kees Stickers.....	24
GREGORIAANS EN LATIJN, Ton Tromp.....	28
ACTUALITEITEN:	
Plaatbespreking.....	33
Enkele verslagen.....	35
Mededelingen.....	37